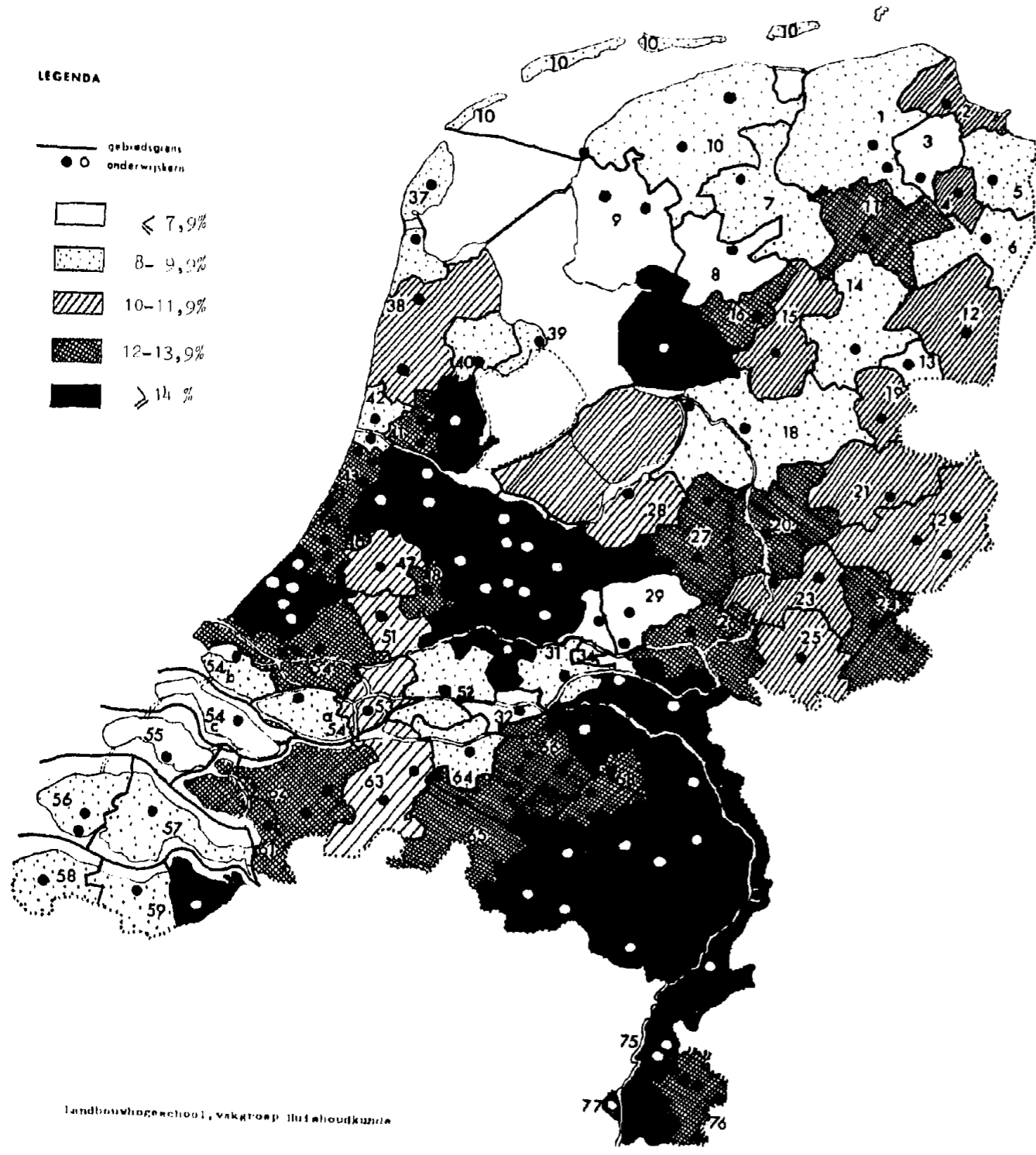

4. Deelneming aan beroepsarbeid buitenshuis van gehuwd geweest zijnde vrouwen, per nodaal gebied, 1971

5. Beroepsarbeid door vrouwen, algemeen

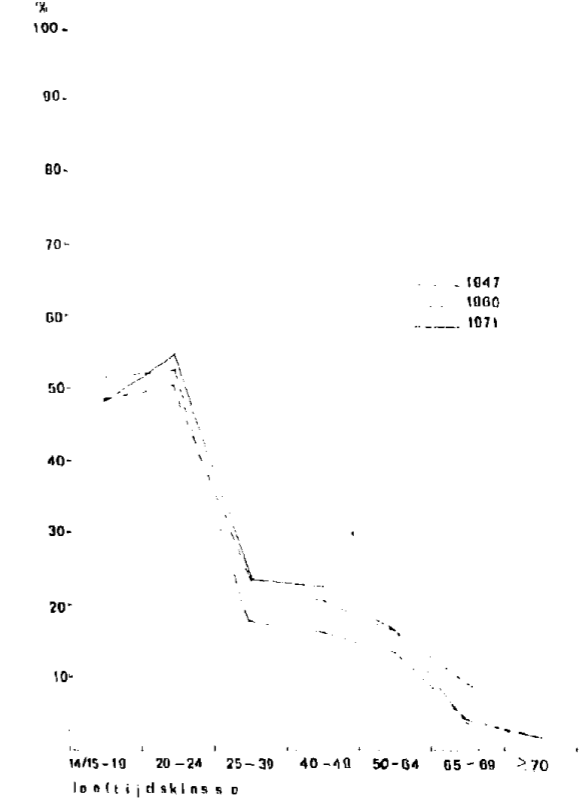
5.1 Inleiding

Aansluitend op hetgeen in hoofdstuk 1.5 werd gezegd zullen we hier de belangrijkste ontwikkelingen in de deelneming van de vrouwen aan het beroepsleven weergeven, zowel voor de totale vrouwelijke bevolking als voor de vrouwelijke bevolking naar burgerlijke staat. Waar geen vergelijking met andere tellingen mogelijk bleek is voor de belangrijkste variabelen de situatie in 1971 weergegeven. Enkele factoren, zoals urbanisatiegraad en belangrijkste bron van levensonderhoud zijn hier buiten beschouwing gelaten; de gegevens hierover zijn vermeld in de voorafgaande hoofdstukken en in de Bijlagen. Hoewel bij de tabellen steeds zo zorgvuldig mogelijk de bron is vermeld zijn we, teneinde niet te veel in herhalingen te vervallen, opnieuw ingegaan op de verschillende knelpunten bij het treffen van vergelijkingen. Wij verwijzen daartoe naar hoofdstuk 1.5 en Bijlage B.

5.2 Enkele ontwikkelingen

Op 31 mei 1947 telde de vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 14 jaar 924 721 personen; op 31 mei 1960 bedroeg dit aantal 928 115 vrouwen van 15 jaar en ouder en bij de Volkstelling in 1971 was dit aantal gestegen tot 1 180 627. In de beide laatste tellingen omvatten deze aantallen tevens de tijdelijk niet-werkenden. In tabel 58 zijn voor de onderscheiden jaren de vrouwelijke bevolking en de vrouwelijke beroepsbevolking weergegeven evenals de deel-

Grafiek 6. Deelneming aan beroepsarbeid, 1947, 1960 en 1971, van de vrouwelijke bevolking naar leeftijd

Tabel 58. Vrouwelijke bevolking en vrouwelijke beroepsbevolking \geq 14/15 jaar, 1947, 1960 en 1971, absoluut en in procenten en in procenten per burgerlijke staat

Burgerlijke staat	Totale vrouwelijke bevolking			Totale vrouwelijke beroepsbevolking			Totale bevolking			Totale vrouwelijke beroepsbevolking			Totaal per burgerlijke staat ²		
	1947	1960	1971	1947	1960	1971	1947	1960	1971	1947	1960	1971	1947	1960	1971
Ongehuwd	1 202 730	1 157 389	1 041 018	672 270	698 024	632 485	34,0	28,0	22,5	72,7	75,2	53,6	55,9	60,3	60,8
Gehuwd	1 997 771	2 553 865	3 075 358	1 97 622	1 72 677	482 873	56,4	61,8	66,5	21,4	18,6	40,9	9,9	6,8	15,7
Gescheiden incl. van tafel en bed	48 653	60 616	83 413	17 464	25 330	32 630	1,4	1,5	1,8	1,9	2,7	2,8	35,9	41,8	39,1
Weduwstaats	290 772	360 161	425 683	37 365	31 971	32 639	8,2	8,7	9,2	4,0	3,5	2,8	12,9	8,9	7,7
Totaal ¹	3 539 926	4 132 253	4 625 472	924 721	928 115	1 180 627	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	26,1	22,5	25,5

¹ Inclusief burgerlijke staat onbekend.

² Inclusief tijdelijk niet werkenden.

Bron: 12e Algemene Volkstelling 1947, deel 2, staat 8;

13e Algemene Volkstelling 1960, deel 10A, staat 5;

14e Algemene Volkstelling 1971 (1:10).

nemingspercentages naar burgerlijke staat. In de Arbeidskrachtentellingen van 1973, 1975 en 1977 luiden de aantallen voor de vrouwelijke beroepsbevolking \geq 15 jaar respectievelijk

1 304 000¹

1 369 000²

1 448 000³

Deze cijfers hebben betrekking op de beroepsbevolking in ruime zin. In 1971 kunnen we t.o.v. 1960 een stijging van de vrouwelijke beroepsbevolking constateren van 27,2%; deze stijging bedroeg tussen de tellingen van 1947 en 1960 slechts 0,4%. De zeer geringe absolute stijging tussen 1947 en 1960 betekende een daling van het deelnemingspercentage en wel van ruim 26 tot 22,5 in 1960. Deze daling is in de eerste plaats toe te schrijven aan de veranderde positie van de vrouw in de landbouw. Werkten er in 1947 nog circa 170 000 vrouwen in deze sector, in 1960 bedroeg dit aantal nog slechts 40 500, een daling van ruim 76%. Deze afname onder met name de meewerkende echtgenoten op het landbouwbedrijf verhult hiermee de aanzienlijke toename van het buitenshuis werken. Andere redenen van de daling van het aandeel van de vrouwelijke beroepsbevolking tussen de jaren 1947 en 1960 zijn de toegenomen deelneming aan het voortgezet dagonderwijs, de betere financiële voorzieningen, vooral voor de categorie van 65 jaar en ouder en een afname van het aantal werkenden in de sector van de huishoudelijke diensten. Laatstgenoemde daling betrof een afname van 38% van 183 000 naar 114 000⁴. In de tabellen 59 en 60 zijn de veranderingen in de deelneming over de jaren 1947, 1960, 1971, 1973, 1975 en 1977 (voorlopige gege-

Tabel 59. Deelneming aan beroepsarbeid van de vrouwelijke bevolking \geq 14/15 jaar per leeftijdscategorie, 1947, 1960 en 1971

Leeftijd	1947	1960	1971
14	30,3	15,1	-
15		40,2	19,6
16	51,5	55,4	38,8
17	58,4	64,5	54,3
18	61,2	70,1	64,5
19	61,4	70,2	68,9
14/15-19	48,7	51,7	48,5
20-24	50,7	52,8	54,7
25-29		22,5	27,6
30-34		15,6	21,2
35-39		15,3	22,0
25-39	23,6	17,8	23,8
40-44		16,1	22,7
45-49		16,8	22,4
40-49	20,7	16,5	22,6
50-54		16,3	20,4
55-59		13,9	17,0
50-64	16,9	13,5	16,5
60-64		9,5	11,7
65-69	9,2	4,3	3,7
70-74		2,3	
\geq 75		1,0	
\geq 70	4,4	1,6	1,6
Totaal	26,7 ¹	22,5 ¹	25,5 ¹
Totaal 14/15-65	32,0 ¹	25,4 ¹	29,3 ¹

¹ Inclusief tijdelijk niet werkenden.

Bron: Volkstelling 1960, deel 10A, staat 3 en tabel 1; Volkstelling 1971 (1:10).

Tabel 60. Deelneming aan beroepsarbeid van de vrouwelijke bevolking > 15 jaar per leeftijdscategorie, 1973, 1975 en 1977

Leeftijd	1973	1975	1977
15-19	50,1	43,9	37,9
20-24	57,4	60,0	64,0
25-34	29,4	31,4	33,7
35-44	27,9	29,3	32,2
45-54	23,5	24,2	25,5
55-59	17,7	17,4	15,8
60-64	10,7	9,7	9,1
> 65	1,8	1,7	1,4
Totaal	27,7	28,0	28,5
Totaal 15-64	32,0	32,3	33,2

Bron: Arbeidskrachtentelling 1973, Sociale Maandstatistiek april 1975, staat 5; Arbeidskrachtentelling 1975 en 1977, Sociale Maandstatistiek mei 1978, tabel 1.1.1.

vens) voor de verschillende leeftijdscategorieën weergegeven. Verschillen de factoren kunnen worden aangegeven, die de stijging na 1960 verklaren.

- De grotere deelname van met name de gehuwde vrouw aan het arbeidsproces is de belangrijke indicator voor de stijging in de deelname, waarbij de daling van de huwelijksleeftijd een van de voornaamste achtergronden is (de gemiddelde huwelijksleeftijd van voor de eerste maal huwende vrouwen bij huwelijkssluiting bedroeg in 1948/1949 25,9; in 1961/1965 23,9 en in 1971 22,9 jaar⁵).
- De opleidingsmogelijkheden en de deelname van met name meisjes aan het onderwijs zijn verder toegenomen; hiermee zijn de mogelijkheden, maar ook de verwachtingen om in eigen onderhoud te voorzien groter geworden. Dit laatste uit zich onder meer ook in het afnemen/verdwijnen van de vanzelfsprekendheid waarmee een familie anderen bij zich opnam, die economisch of wat betreft hun verzorging afhankelijk waren.
- Ook de daling van het gemiddelde aantal kinderen in het gezin zal van invloed zijn op de toegenomen deelname aan het arbeidsproces: hoe eerder de kinderen naar school gaan, des te gemakkelijker is het voor de vrouw om (opnieuw) te gaan werken.

Wanneer we het verloop tussen 1960 en 1977 bekijken kunnen we constateren, dat de algehele deelname aan het arbeidsproces in de tussenliggende periode is gestegen van 22,5% in 1960 tot 28,5% in 1977. Laten we de vrouwelijke bevolking van 65 jaar en ouder buiten beschouwing dan zijn deze percentages 25,4 en 33,2. De deelname neemt pas na 1973 af voor de 15-19-jarigen. Voor de oudere leeftijdsgroepen valt in de 70-er jaren een toename te constateren met uitzondering van degenen die 55 jaar en ouder zijn en de 15-19-jarigen. Deze laatsten zijn juist minder vaak beroepsmatig werkzaam. Tot 1971 was er binnen de categorie van 55 jaar en ouder nog sprake van een wat wisselvallig deelnemingspercentage. De daling tussen 1947 en 1960 zal vooral een gevolg zijn van de sterke afname van het meewerken van de vrouw op het (landbouw)bedrijf van de echtgenoot. De stijging tussen 1960 en 1971 vormt, zij het wat afgezwakt, een afspiegeling van de algehele toename van het buitenshuis werken.

Door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid zijn vooruitberekeningen voor de deelname aan het beroepsleven door vrouwen opgesteld t/m het jaar 2000 en wel voor beide varianten. In het volgende onderzoek nemen we de betreffende percentages over.

(Vooruitberekende) deelnemingspercentages m.b.t. de vrouwelijke bevolking voor 1975, 1980, 1990 en 2000

	Variant A	Variant B
1975	28	28
1980	29	29
1990	32	31
2000	32	31

Bron: Mustert, G. Arbeid van nu tot 2000. Rapport van de WRR, tabellen 22 en 28.

De deelname in de leeftijdsgroep 15-19 jaar blijft tot het jaar 2000 afnemen, terwijl de deelname bij de leeftijdsgroep 20-24, 25-29 en 30-34 in de jaren t/m 1990 stijgt, echter in 2000 een geringe daling vertoont. Eenzelfde beeld wordt gegeven voor variant B.⁶

In tabel 61 zijn de deelnemingspercentages, onderscheiden naar burgerlijke staat, weergegeven.

Tabel 61. Deelneming aan beroepsarbeid van de vrouwelijke bevolking > 14/15 jaar en 15-64 jaar naar burgerlijke staat en leeftijd, 1960 en 1971¹

Leeftijd	Gehuwd		Gescheiden		Weduwe		Ongehuwd		Totaal	
	1960	1971	1960	1971	1960	1971	1960	1971	1960	1971
14/15-29	9,5	24,5	57,3	48,5	26,5	32,2	62,9	62,5	43,5	44,7
30-59	7,1	15,7	50,8	47,1	24,0	21,0	69,0	77,0	15,7	21,1
> 60	1,8	3,5	14,6	15,8	3,9	3,7	18,0	18,4	4,8	5,3
Totaal > 15	6,8	15,7	41,8	39,1	8,9	7,7	60,3	60,8	22,5	25,5
Totaal 15-64	7,3	17,2	48,6	45,6	23,8	17,4	64,1	64,4	25,4	29,3

¹ Inclusief tijdelijk niet werkenden.

Bron: Volkstelling 1960, deel 10A, tabel 1; Volkstelling 1971 (1:10).

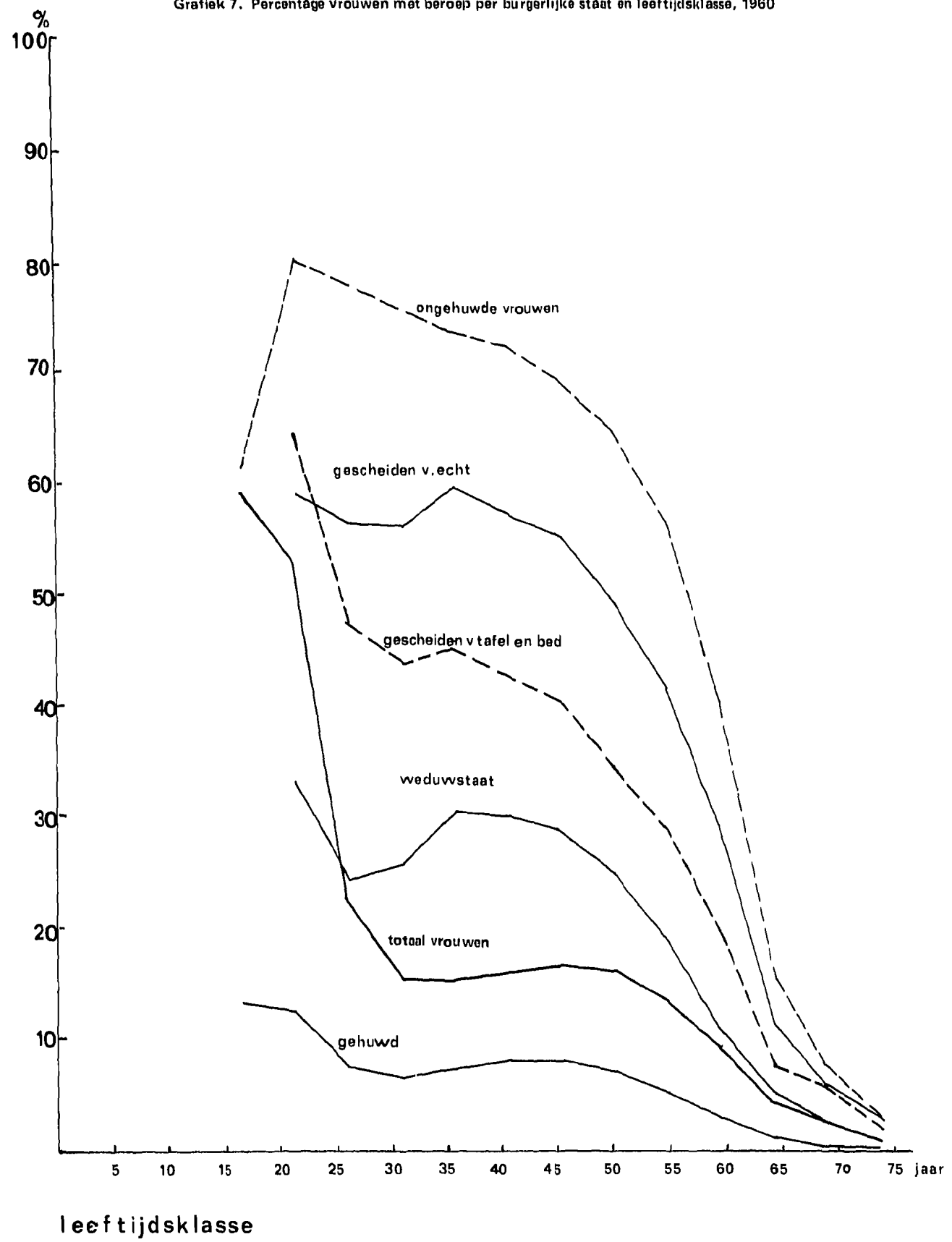
We zien dat de algehele toename van de deelneming tussen 1960 en 1971, die wij reeds in het voorgaande constateerden en waarmee het aandeel van de vrouwelijke beroepsbevolking vrijwel weer het niveau bereikt van 1947, geheel moet worden toegeschreven aan de toename onder de gehuwde vrouwen. Bij andere categorieën vindt een afname plaats, zij het dat deze bij de ongehuwden zeer klein is. Wat betreft de deelneming aan beroepsarbeid door gehuwde, ongehuwde, gescheiden en verweduwd vrouwen en de stijging respectievelijk daling hierin zijn in het rapport van de WRR voor beide varianten de volgende deelnemingspercentages vermeld.

Vooruitberekende deelnemingspercentages per burgerlijke staat

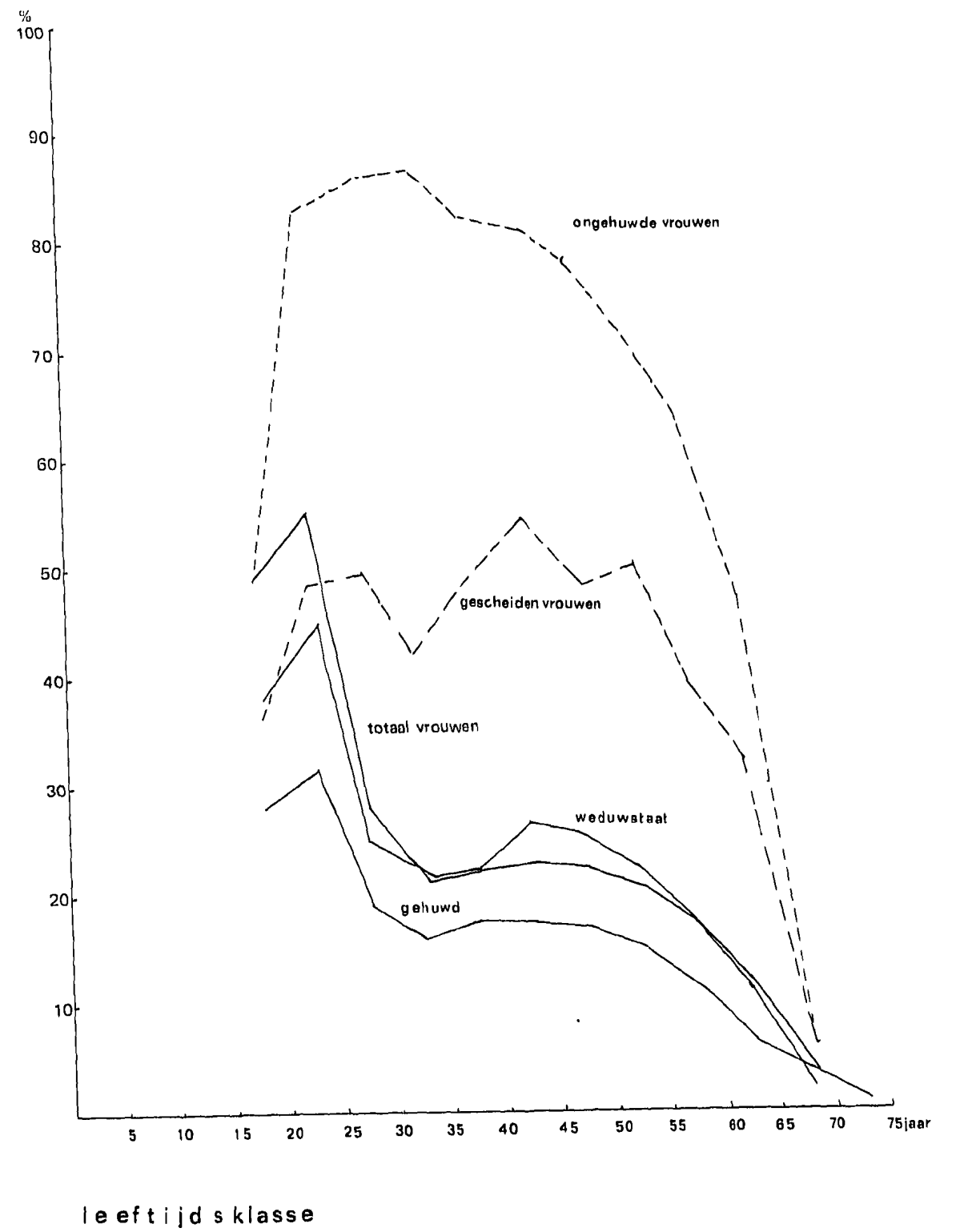
Burgerlijke staat	Variant A				Variant B			
	'75	'80	'90	'00	'75	'80	'90	'00
Gehuwd	22	25	28	30	22	25	27	28
Gescheiden	36	36	39	38	-	-	-	-
Weduwe	6	7	7	8	6	7	7	7
Ongehuwd	57	52	54	55	57	52	55	56
Totaal	28	29	32	32	28	29	31	31

Bron: Mustert, G. R. 'Arbeid van nu tot 2000', tabellen 13, 18, 19, 20, 22, 25, 26 en 28.

Grafiek 7. Percentage vrouwen met beroep per burgerlijke staat en leeftijdsklasse, 1960

Grafiek 8. Percentage vrouwen met beroep per burgerlijke staat en leeftijdsklasse, 1971 (1:10)

Tabel 62. Vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 15 jaar naar leeftijd en opleidingsniveau, 1971, in procenten

Opleidingsniveau	Leeftijd							Totaal	
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-44	45-54	55-64		≥ 65
Basis niveau	11,5	8,3	10,7	18,9	29,0	35,7	41,2	48,9	
Lager niveau	21,2	15,3	13,6	11,2	9,1	6,7	4,5	3,2	
Uitgebreid lager niveau	50,0	42,1	34,8	31,1	25,7	20,8	13,9	8,6	
Middelbaar niveau	6,9	17,6	16,4	12,8	10,9	9,8	8,3	5,4	
Semi-hoger niveau	0,1	5,9	10,3	9,4	6,8	6,2	8,4	4,0	
Hoger niveau	0,0	0,1	1,5	2,2	1,8	1,3	1,8	2,0	
Niveau onbekend	7,6	8,4	11,7	11,9	16,3	19,2	21,8	27,8	
Nog dagonderwijs volgend	2,7	2,3	0,9	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2	
Totaal	100,0 (= 247 158)	100,0 (= 298 927)	100,0 (= 119 975)	100,0 (= 81 908)	100,0 (= 165 950)	100,0 (= 50 275)	100,0 (= 87 609)	100,0 (= 15 909)	100,0 (= 1 167 710)

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

Wij hebben ons wat het opleidingsniveau betreft moeten beperken tot het weergeven van de situatie in 1960, 1971 en 1975, met daaraan toegevoegd de voorspelling van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid tot het jaar 2000. In 1960 had 80,1% van de vrouwelijke beroepsbevolking 14 jaar een opleiding Lager Onderwijs genoten, 15,7% een Mulo- of 3-jarige VHMO-opleiding, 3,6% een voltooide VHMO-opleiding en 0,6% een Hogere Opleiding, inclusief kandidaatsexamen.⁷

In Bijlage B (Definities) wordt kort ingegaan op de verschillen in de definitie van het opleidingsniveau tussen de jaren 1960 en 1971, zodat wij er in het bestek van deze paragraaf niet verder op in zullen gaan. Voor 1971 is het opleidingsniveau per leeftijdscategorie weergegeven in tabel 62. Tabel 63 geeft de deelnemingspercentages aan naar de categorieën van burgerlijke staat.

Tabel 63. Deelneming aan beroepsarbeid vrouwelijke bevolking ≥ 15 jaar per burgerlijke staat, naar opleidingsniveau, 1971

Opleidingsniveau	Burgerlijke staat				
	Totaal	Gehuwd	Gescheiden	Weduwe	Ongehuwd
Basis	14,3	11,0	25,9	5,4	54,3
Lager	34,0	17,2	39,3	12,7	86,5
Uitgebreid lager	39,1	19,8	51,8	18,9	89,2
Middelbaar	42,3	22,5	54,2	17,3	89,9
Semi-hoger	49,5	33,4	65,5	17,9	86,8
Hoger	60,8	50,6	73,3	40,6	83,2
Niveau onbekend	18,7	12,8	33,4	6,5	58,2
Nog dagonderwijs volgend	5,9	14,9	26,6	5,9	5,4
Totaal	25,2	15,6	37,4	7,5	60,1

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

Bij de Arbeidskrachtentelling heeft men vijf opleidingsniveaus onderscheiden op basis van het hoogst behaalde onderwijsdiploma, met dien verstande dat het basis en lager niveau als één niveau worden beschouwd. In tabel 64 worden de resultaten van de Volkstelling 1971 vergeleken met die van de Arbeidskrachtentelling van 1975. Een dergelijke vergelijking is betrouwbaarder omdat in 1975 wél het uitgangspunt voor het opleidingsniveau is geweest het hoogst behaalde diploma. Het bezwaar van een van de Volkstelling afwijkende hantering van het begrip beroep blijft bestaan.

Tabel 64. Vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 15 jaar naar opleidingsniveau, 1971 en 1975, in procenten

Opleidingsniveau	1971	1975
Basis niveau (incl. lager niveau)	32,6	31,6
Uitgebreid lager niveau	34,6	38,4
Middelbaar niveau	12,1	18,4
Semi-hoger niveau	5,7	7,4
Hoger niveau	0,9	1,5
Nog dagonderwijs volgend	1,4	2,4
Niveau onbekend	12,7	0,3
Totaal	100,0 (N = 1 167 710)	100,0 (N = 1 356 000)

Bron: Volkstelling 1971 (1:10); AKT 1975, staat 3 (beroepsbevolking in ruime zin).

Uit het reeds eerder geciteerde rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid konden we de volgende cijfers betreffende de vrouwelijke beroepsbevolking van 15-64 jaar en het opleidingsniveau vinden. Hieruit resulteerde onderstaand staatje.

Vrouwelijke beroepsbevolking van 15-64 jaar naar het niveau van het hoogste behaalde onderwijsdiploma, in procenten

Opleidingsniveau	1975	1980	1985	1990	2000
Lager niveau	32	26	22	18	14
Uitgebreid lager niveau	39	40	41	38	34
Middelbaar niveau	19	21	22	26	29
Semi-hoger niveau	8	9	11	12	15
Hoger niveau	2	3	4	5	8
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: Mustert, G. R. Arbeid van nu tot 2000, tabel 60.

Wat het hoger opleidingsniveau betreft zien we voor de vrouwelijke beroepsbevolking in het jaar 2000 een verviervoudiging. De gegevens in bovenstaand staatje hebben betrekking op variant A, een gestaag voortgaande economische groei. Met het stijgen van het opleidingsniveau zal er ook een verschuiving optreden t.a.v. de beroepskeuze, zeker daar waar het de lagere aantrekkelijke functies betreft.

In de opzet van de studie als geheel is steeds afzonderlijk aandacht besteed aan de vervulling van de moederrol. Vergelijken we de deelname aan het beroepsleven voor gehuwde, gescheiden en verweduwd vrouwen dan zien we in tabel 65 dat het aantal kinderen een uitgesproken invloed heeft op het al of niet werken van de moeder, die gescheiden is.

Tabel 65. Deelneming aan beroepsarbeid van gehuwde vrouwelijke bevolking, samenwonend met echtgenoot, gescheiden en verweduwd gezinshoofden, naar aantallen kinderen, 1971

Aantallen kinderen	Gehuwd, samenwonend met echtgenoot	Gescheiden, gezinshoofd	Verweduwd, gezinshoofd
Eén	12,6	44,6	10,6
Twee	13,0	29,6	13,7
Drie	12,7	23,3	13,4
Vier of meer	11,3	15,7	13,0
Totaal	12,6	34,6	11,8
Totaal zonder kinderen	31,9	37,4	7,5

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

De categorie gescheiden vrouwen neemt verder een afzonderlijke plaats in doordat de deelname onder degenen die kinderen te verzorgen hebben nauwelijks afwijkt van de deelname van gescheiden vrouwen als totaal. Bij de gehuwde vrouw met kinderen blijkt wél een duidelijk verschil met de gehuwden die geen kinderen hebben. Deze lage gemiddelde deelname van de gehuwden zonder kinderen is een gevolg van de geringe mate waarin door de ouderen in deze groep, d.w.z. door de echtgenotes van 45 jaar en ouder een beroep wordt uitgeoefend.

De voor de hand liggende veronderstelling, dat de vrouwen minder vaak zullen werken naarmate zij meer kinderen te verzorgen hebben, blijkt voor de gehuwden slechts in heel geringe mate op te gaan. Bij de weduwen is eerder het omgekeerde het geval: in geval deze vrouwen 2 of meer kinderen te verzorgen hebben werken zij vaker dan wanneer er slechts één kind thuis is. Een eenduidiger beeld vertonen de deelnemingspercentages uit tabel 66.

Naarmate het jongste kind ouder is, zal de vrouw eerder een beroep uitoefenen. Ook hier is het alleen de categorie gescheiden vrouwen, die geheel aan deze verwachting voldoet. De gehuwde vrouwen geven een met de gescheiden vrouwen vergelijkbare ontwikkeling in de deelname te zien, met

Tabel 66. Deelneming aan beroepsarbeid van gehuwde vrouwelijke bevolking, samenwonend met echtgenoot, gescheiden en verweduwd gezinshoofden naar leeftijd van het jongste kind, 1971

Leeftijd jongste kind	Gehuwd, samenwonend met echtgenoot	Gescheiden gezinshoofd	Verweduwd gezinshoofd
0-3	8,7	21,7	—
4-5	13,7	27,4	—
6-14	16,3	36,2	18,2
≥ 15	12,7	40,6	10,5
Totaal	12,6	34,6	11,8

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

uitzondering van degenen waarvan het jongste kind 15 jaar of ouder is. Dit komt overeen met de bevinding, dat de oudere gehuwde vrouwen relatief weinig aan het beroepsleven deelnemen. Twee veronderstellingen vallen in dit verband te noemen. Naarmate het jongste kind ouder is, is de kans kleiner dat de financiële zorg van de ouders voor de opvoeding van de kinderen afneemt. Een andere veronderstelling, die een mogelijke verklaring zou kunnen vormen voor het in geringere mate werkzaam zijn van de gehuwde vrouw in deze fase, is dat haar verzorgende en opvoedende taak meer tijd en aandacht zou vragen. Naast de vraag of vrouwen al dan niet een beroep uitoefenen vormde het aantal uren dat per week door de werkende vrouwen in dit beroep werd besteed een belangrijk gegeven. Bij de Volkstelling van 1971 werd het mogelijk hiervan een verfijnde indeling naar 5-uren klassen op te stellen. Wij willen ons hier beperken tot de 2-deling naar gedeeltelijke en volledige werkweek. De grens tussen deze beide lag in 1960 bij 30 uur, maar werd, gezien de inkorting van de totale arbeidsduur, in 1971 teruggebracht tot 25 uur.^a

Cijfers over de duur van de werkweek voor de totale vrouwelijke beroepsbevolking zijn helaas niet bekend uit 1960; bedrijfshoofden en zelfstandigen werden in 1960 per definitie geacht een volledige werkweek te hebben. In 1971 werd de vraag naar de duur van de werkweek aan alle beroepsmatig werkenden gesteld. Rekening houdend met de verschillende definities werkte in 1960 8,7% van alle vrouwen in loondienst in een gedeeltelijke werkweek.^a

In vergelijking met het overeenkomstige percentage uit 1971 (nl. 22,2%, zie tabel 67) valt een aanzienlijke stijging te constateren van het part-time werken.

Tabel 67. Vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 15 jaar en vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 15 jaar werkzaam in loondienst naar duur van de werkweek, 1971, in procenten

Duur van de werkweek	Vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 15 jaar	Vrouwelijke beroepsbevolking in loondienst ≥ 15 jaar
Minder dan 10 uur	3,6	3,7
10-14 uur	2,7	2,9
15-19 uur	4,2	4,0
20-24 uur	11,3	11,6
25-29 uur	5,1	5,0
30-34 uur	5,4	4,2
35-39 uur	5,6	5,8
40-44 uur	47,0	51,2
Meer dan 45 uur	15,1	11,7
Totaal	100,0 (N = 1 167 710)	100,0 (N = 1 028 234)

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

Omdat vooral een werkweek van 40 uur (en meer) moeilijkheden voor de vrouw kan opleveren, hebben we deze afzonderlijk vermeld als deelgroep van de vrouwen met een volledige, dat wil zeggen 25- of meer-urige werkweek. De resultaten wijzen voor de 4 categorieën van burgerlijke staat in dezelfde richting als wat betreft het werken in een onvolledige- en volledige werkweek: een zeer gering verschil bij de weduwen, een aanzienlijk verschil bij de ongehuwden met daar tussenin de gehuwden en gescheiden vrouwen. De afstand tot het werk zal, naast de duur van de werkweek, een belangrijke rol spelen, zowel bij het beslissingsproces of en waar men een beroep zal uitoefenen als bij de feitelijke vervulling daarvan. Voor de vrouwen, die als zelfstandigen werkzaam zijn en de in het gezinsbedrijf meewerkenden, speelt dit trouwens in veel geringere mate, daar velen van hen thuis werken: 56,6% van de zelfstandigen en 66% van de meewerkende gezinsleden. Onder de zelfstandigen is bovendien bijna 25%, dat opgeeft geen vast werkadres te hebben. De afstand tot het werk zal voor iemand in een gedeeltelijke werkweek verhoudingsgewijs zwaarder wegen, zowel in verband met de werktijd als ten opzichte van de overige tijd. Uit onderstaande tabel blijkt inderdaad dat van de buitenshuis werkende vrouwen (loondienst en zelfstandig) met een werkweek van ten hoogste 25 uur 15,3% meer dan 30 minuten van haar werkadres woont, terwijl van degenen met een werkweek van meer dan 25 uur 22,8% meer dan 30 minuten nodig heeft om op haar werk te komen.

Tabel 70. Vrouwelijke beroepsbevolking > 15 jaar naar duur van de werkweek en afstand tot het werk, 1971, in procenten

Afstand tot het werk	Gedeeltelijke werkweek	Volledige werkweek
15 minuten	53,7	43,0
15-29 minuten	31,1	34,3
30-44 minuten	9,6	13,8
45-59 minuten	3,6	5,6
60-89 minuten	1,5	2,6
90-119 minuten	0,3	0,5
120 minuten	0,3	0,3
Totaal	100,0 (N = 156 271)	100,0 (N = 662 454)

(Exclusief: zonder vast werkadres, thuiswerkenden en afstand onbekend.)

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

Bij de Volkstelling van 1960 werkte van alle vrouwen 5,4% als zelfstandigen; 84,5% in loondienst en 10,1% als meewerkend gezinslid.

In 1960 werden echter degenen, die < 15 uur in loondienst werkzaam waren niet meegeteld. In 1971 werkte nog slechts 3,8% van de vrouwelijke beroepsbevolking zelfstandig en 8,1% als meewerkend gezinslid, hetgeen voor beide categorieën een daling betekent. Een stijging valt te constateren voor degenen werkzaam in loondienst, nl. 88,1% in 1971.

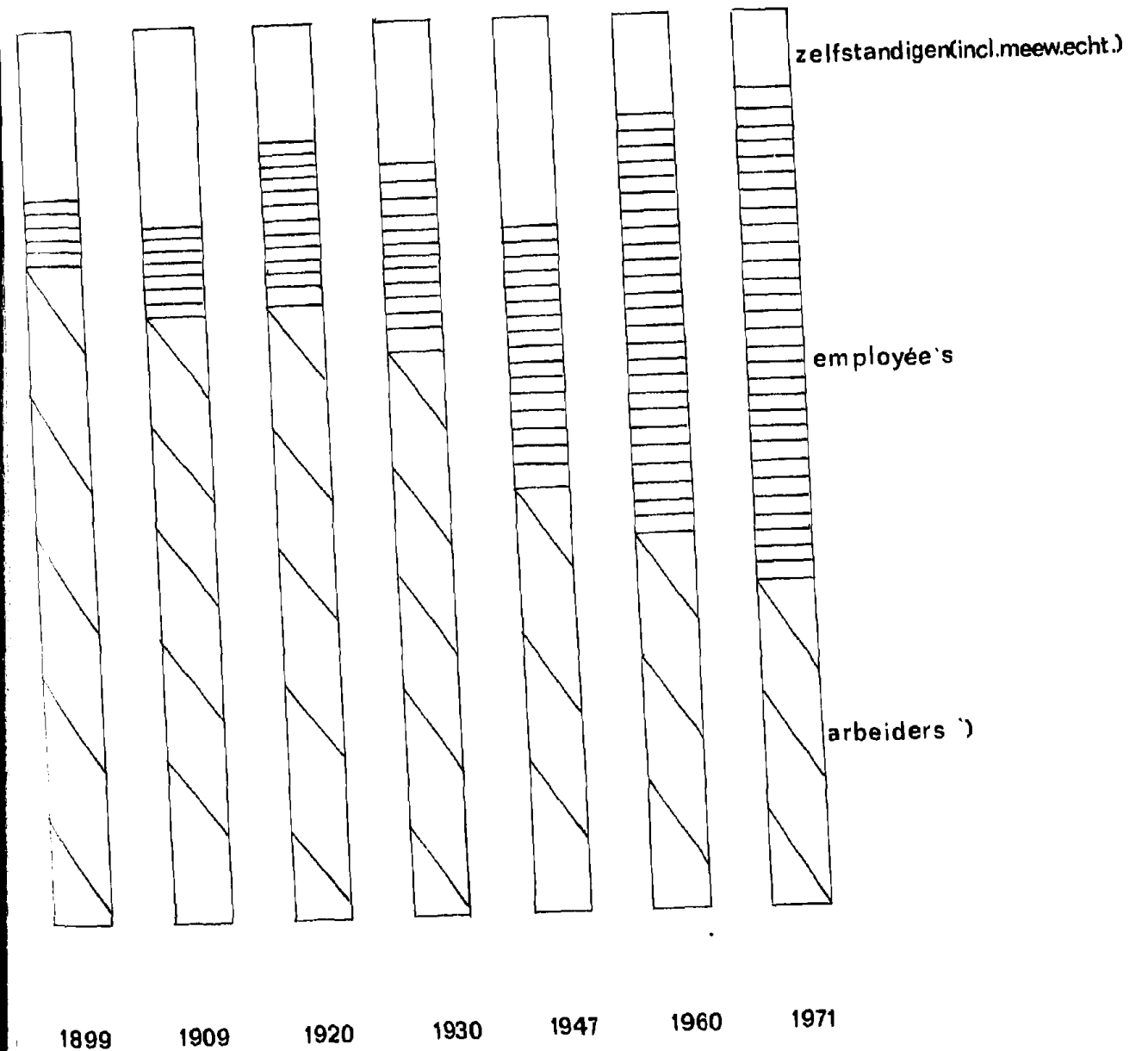
Tabel 71. Vrouwelijke beroepsbevolking ≥ 15 jaar naar positie in het bedrijf, 1971, in procenten

Positie in het bedrijf	Totaal	Gehuwd	Gescheiden	Weduwe	Ongehuwd
Zelfstandig	3,8	5,2	7,5	25,2	1,5
Loondienst	88,1	76,7	92,5	74,8	97,2
Meewerkend	8,1	18,0			1,3
Totaal	100,0 (N = 1 167 710)	100,0 (N = 478 972)	100,0 (N = 31 166)	100,0 (N = 32 043)	100,0 (N = 625 529)

Bron: Volkstelling 1971 (1:10).

Opmerkelijk is het feit dat van de weduwen met beroep, 25,2% als zelfstandige werkzaam is. Waarschijnlijk betreft het hier weduwen in café's, restaurant- en winkelbedrijven, daar deze bedrijven zich bij uitstek lenen tot voortzetting door de vrouw ook op oudere leeftijd. De staafdiagrammen in grafiek 9 geven een globaal overzicht van de vrouwelijke beroepsbevolking naar positie in het bedrijf en de ontwikkelingen hierin tussen de Volkstellingen 1899, 1909, 1920, 1930, 1947, 1960 en 1971.

Grafiek 9. Vrouwelijke beroepsbevolking per positie in het bedrijf in procenten van de totale vrouwelijke beroepsbevolking, 1899, 1909, 1920, 1930, 1947, 1960 en 1971

¹ Voor 1971 inclusief onbekend.

Bron: Deel 10c, Volkstelling 1960, blz. 23 en Volkstelling 1971 (1:10).

Betrekken wij bij de vergelijkingen tussen 1960 en 1971 ook nog 1947 dan zien de cijfers er als volgt uit: (hierbij zij er wel op gewezen, dat het hier totaal betreft exclusief tijdelijk niet werkende en sociale groep onbekend voor de respectievelijke tellingen)

Tabel 72. Vrouwelijke beroepsbevolking \geq 14/15 jaar naar sociale groep, 1947, 1960 en 1971, absoluut en in procenten

Sociale groep	1947	1960	1971	Toename resp. afname in %	
				1971 t.o.v. 1947	1971 t.o.v. 1960
Bedrijfshoofden	68 714	50 448	44 811	- 27	- 11
Meewerkende gezinsleden	237 537	93 815	94 655	- 61	+ 1
Employées	245 906	419 517	628 338	+ 71	+ 50
Arbeiders	374 590	361 900	354 630	- 3	- 2
Totaal	926 783	925 680	1 122 444	--	+ 21

Bron: Volkstelling 1960 deel 10a, staat 4; Volkstelling 1971 (1:10).

Werkten er in 1947 66 employées op 100 arbeidsters, in 1960 115 employées op 100 arbeidsters, in 1971 steeg dit aantal tot 177. Sedert 1947 is er een sterke toename te constateren van de sociale groep van de employées die zich voortzet, zij het in iets mindere mate in 1971. Voor de overige sociale groepen zien we een daling, waarbij de daling in de categorie meewerkende gezinsleden het grootst is tussen de jaren 1947 en 1960.

Uit de Arbeidskrachtentellingen 1973, 1975 en 1977 blijkt een zich voortzettende toename van het aantal in loondienst werkende vrouwen. Het onderscheid tussen meewerkende gezinsleden en zelfstandigen werd helaas niet gehandhaafd in 1977.

Indien we de indeling naar de sociale groep vergelijken tussen de tellingen van 1960 en 1971 ontstaat het volgende beeld:

Tabel 73. Vrouwelijke beroepsbevolking \geq 14/15 jaar naar sociale groep, 1960 en 1971, in procenten

Sociale groep	1960	1971
Zelfstandigen	5,4	3,8
Employées	45,3	53,8
Landarbeiders	0,4	0,3
Overige arbeidsters	38,7	30,1
Meewerkende gezinsleden	10,1	8,1
Sociale groep onbekend	-	3,9
	100,0	100,0
% t.n.w.	(925 680)	(1 167 710)

Bron: Volkstelling 1960, deel 10a, staat 14; Volkstelling 1971 (1:10).

Aannemende dat de toename in het opleidingsniveau zich voortzet, zullen er o.i. steeds meer vrouwen in loondienst werkzaam zijn, hetgeen een zich voortzettende afname met zich mee zal brengen van de zelfstandigen en meewerkende gezinsleden. Wat deze laatste sociale groep betreft zullen voornamelijk de aantallen meewerkende dochters afnemen.

Zowel bij de wetenschappelijke, middelbare of lagere vakspecialisten, de commerciële beroepen en met name bij de administratieve beroepen zien we een procentuele stijging in 1971 t.o.v. 1960. Voor de overige beroepstakken een geringe afname, zij het voor de beleidsvoerende en hogere leidinggevende functies een daling van 24% t.o.v. 1960.

Tabel 74. Vrouwelijke beroepsbevolking \geq 14/15 jaar naar beroepstak, 1960 en 1971, absoluut en in procenten

Beroepstak	1960	1971	In procenten		Index 1960 = 100
			1960	1971	
0/1 Wetenschappelijke, middelbare of lagere vakspecialisten	149 516	180 887	16,1	15,5	+ 21
2 Beleidsvoerende en hogere leidinggevende functies	5 289	4 007	0,6	0,3	- 24
3 Administratieve beroepen	184 170	315 318	19,8	27,0	+ 71
4 Commerciële beroepen	145 875	163 817	15,7	14,0	+ 12
5 Dienstverlenende beroepen	247 640	239 722	26,7	20,5	- 3
6 Agrarische beroepen	38 985	37 455	4,2	3,2	- 4
7/8/9 Ambachts-, industrie- of transportberoepen	154 576	117 445	16,7	10,1	- 24
10 Beroepstak onbekend	1 964 ¹	109 059	0,2	9,3	-
Totaal	928 115²	1 167 710³	100,0	100,0	+ 26

¹ Inclusief overige beroepen.

² Inclusief tijdelijk niet werkenden.

³ Exclusief tijdelijk niet werkenden.

Bron: Volkstelling 1960, deel 10A; Volkstelling 1971 (1:10).

Noten

¹ Sociale Maandstatistiek, april 1975, staat 1.

² Sociale Maandstatistiek, mei 1977, staat 1.

³ Sociale Maandstatistiek, mei 1978, tabel 1.1.1.

⁴ Arbeidsmarktbeschrijving 1963. Directie voor de Arbeidsvoorziening, p. 43.

⁵ CBS. De toekomstige Nederlandse Bevolkingsontwikkeling na 1972, staat i.

⁶ Mustert, G. R., Arbeid van nu tot 2000, tabel 22 en 28.

⁷ 13e Algemene Volkstelling 1960, deel 10A, staat 30.

⁸ Het omschrijven van de volledige-, respectievelijk onvolledige werkweek als een werkduur van meer of minder dan 30, c.q. 25 uur is ons

inziens overigens twijfelachtig. Het sluit niet

aan bij hetgeen men in het dagelijks spraakgebruik hieronder vat, n.l. dat van een volledige werkweek pas sprake is bij een werkduur van minstens 40 uur per week.

⁹ 13e Algemene Volkstelling 1960, o.c., tabel 17.

¹⁰ Sociale Maandstatistiek, april 1975, staat 2.

¹¹ Sociale Maandstatistiek, mei 1977, staat 9.

¹² Mustert, G. R., o.c.

6. Nabeschouwing

Wanneer wij voor ons zelf de balans van de onderhavige studie opmaken zij vooropgesteld, dat wij onderschrijven dat de studies, die zich richten op een zo nauwkeurig mogelijke weergave van statistische gegevens en het aangeven van ontwikkelingen op basis van dit secundaire materiaal, vanuit wetenschappelijk oogpunt een beperkte waarde hebben. Hierbij komen in dit geval dan nog de inperkingen, die om uiteenlopende redenen werden of moesten worden aangelegd. (zie ook hoofdstuk 1)

De vergelijkingen met de volkstellingsgegevens van 1947 en 1960 met de resultaten van de Arbeidskrachtentellingen van 1973, 1975 en 1977 konden niet naar al die variabelen bestudeerd worden die relevant werden geacht.

De vraag naar de redenen en motieven, waarom vrouwen onder statistisch vergelijkbare omstandigheden al dan niet beroepsarbeid verrichten viel uiteraard buiten het kader van onze doelstellingen; aanzetten tot hypothesen zijn echter ook sporadisch, mede omdat aanvullende literatuur over dit vraagstuk grotendeels ontbrak. Een gehuwde vrouw kan meestal terugvallen op het inkomen van haar echtgenoot. Dit is niet het geval bij de overige drie categorieën: de gescheiden vrouw komt in de meeste gevallen in aanmerking voor alimentatie; de verweduwdde vrouw, die door het verlies van haar levenspartner voor het feit gesteld wordt een onverwachte wending aan haar leven te geven, kan veelal terugvallen op een door haar voormalige echtgenoot opgebouwd pensioen en een uitkering krachtens de AWW. Hierbij dient te worden aangetekend dat buiten de ambtelijke sfeer de pensioenvoorzieningen aan het einde van de vijftiger jaren eerst gerealiseerd werden, zodat de weduwe van nu vaak slechts aanspraak kan maken op een betrekkelijk laag weduwenpensioen. De ongehuwde vrouw heeft meestal geen keuze; zij moet gaan werken om in haar dagelijks onderhoud te voorzien.

Voor zover men dit onderzoek dan ook als een onderdeel van emancipatie-onderzoek wil beschouwen neemt het daarbinnen de — ons inziens overigens gerechtvaardigde en vooral noodzakelijke — plaats in van basis- en achtergrondinformatie, die dergelijk onderzoek behoeft. Onderzoek van meer fundamentele aard, dat zich richt op mogelijke verklaringen en achtergronden van de positie van de vrouw en de ongelijkheid van mannen en vrouwen op velerlei gebied is daarnaast dringend gewenst. Verschillende onderzoeken tonen aan, dat de belangstelling hiervoor de afgelopen jaren ook duidelijk valt te constateren¹.

Tot de pluspunten van de analyse dient zeker gerekend te worden het feit, dat het verrichten van beroepsarbeid door vrouwen anders dan voorheen vanuit een gezinssociologische optiek, i.c. de positie van de vrouw in het huishouden, kon worden bestudeerd. Voor drie van de vier hoofdcategorieën van deze positie, namelijk de gehuwde, gescheiden en verweduwdde vrouwen (voor de ongehuwden was dit nauwelijks mogelijk) werd ook de samenhang van het verrichten van beroepsarbeid met een zeer verrijnde indeling van de ontwikkeling van het gezin mogelijk. In tegenstelling tot de presentatie van de resultaten van Volkstellingen, voorafgaande aan die van 1971, waarbij vrijwel uitsluitend aandacht werd geschonken aan de samenstelling van de beroepsbevolking is nu, direct voortvloeiend uit het gezinssociologische uitgangspunt, het accent gelegd op de vraag hoeveel vrouwen van een categorie vrouwen met bepaalde kenmerken werkzaam waren (deelnemingspercentages).